

**Традыцыі Якуба Коласа - пейзажыста ў творчасці
Алеся Наварыча**

Якуб Колас з'яўляецца непераўзыходным майстрам беларускага пейзажу. Для яго прырода мела каштоўнасць сама па сабе. Ён падае нам пейзажныя карціны як аб'ектыўны даследчык. “Колас-пейзажыст – гэта перш за ўсё мастак-філосаф, які ўмеў схопліваць жыццё ва ўсім багацці яго змен, у руху і разам з тым у яго цэласнасці [4, с. 5]. У творах пісьменніка выразна адчуваецца адзінства чалавека і навакольнага свету. Разнастайныя пейзажныя малюнкі ў Якуба Коласа – адухоўленыя, філасофскія і рамантычныя – вылучаюцца сваім багаццем, дакладнасцю, высокай паэтычнай гармоніяй.

Маляўнічыя карціны прыроды, створаныя Коласам, па-мастацку завершаныя, цэльныя. Яны прасякнуты аптымізмам і ўвасабляюць філасофскі роздум пісьменніка. Вельмі часта ў Коласа сустракаецца пейзаж, багаты маляўнічымі фарбамі, адзначаны экспрэсіяй, дынамікай. Але ёсць і іншае, не менш важнае па сваёй сутнасці – актыўнае стаўленне аўтара да ўсяго навакольнага свету. Паказваючы жыццё герояў у яго сацыяльна-бытавой абумоўленасці, Якуб Колас глядзіць значна глыбей і далей бытавога, паўсядзённага. “На прастор, на шырокі прастор!” – у гэтых словах зліты заклік да рэвалюцыі, і імкненне вырвацца у свет прыроды, прыгажосці, у свет, дзе чалавек можа дыхаць на поўныя грудзі, дзе яго сапраўдная сутнасць зможа знайсці сабе пэўную адпаведнасць, раскрыцца найбольш шырока і хвалююча.

Вялікі мастак слова, Колас ўспрымаў прыроду як жывую істоту. Для пісьменніка прырода – не толькі жывая, рэальная, прыгожая, вядомая, але адначасова і таямнічая, якая хавае шмат новага, непазнанага, мудрага. Герой Коласа заўсёды звернуты тварам да навакольнага свету, які хавае шмат таямніц і ў той жа час дае адказы на шматлікія пытанні. Прырода – адна з дзвюх частак, якія складаюць падмурак існавання чалавецтва. Гэта пацвярджаюць развагі пісьменніка на старонках трылогіі “На ростанях”: “Ёсць важныя дзве часціны, з якіх складаецца жыццё і яго глыбокі сэнс і характэр – чалавек і прырода. Бо ніколі не страціць для нас цікавасці чалавек, бо праяўленне яго розуму бязмежна, бо дарогі яго не вызначаны, бо формы яго жыцця разнастайныя, канчаткова не выяўлены і ніколі не могуць стаць канчатковымі. А прырода! Колькі вялікага задавальнення дае яна нам! Бо прырода – найцікавейшая кніга, якая разгорнута прад вачамі кожнага з нас. Чытаць гэту кнігу, умець адгадаць яе мнагалучныя напісы – хіба ж гэта не

ёсць шчасце? Адно толькі шкада, што наша жыццё несузмерна малое для таго, каб начытацца гэтай кнігай” [1, с. 13].

У сваёй трылогіі Якуб Колас упершыню стварыў разгорнуты вобраз беларускага Палесся, паказаў адметнасць гэтага краю, самабытнасць яго карэннага насельніцтва, з захапленнем і трапяткім лірызмам апаэтызаваў прыгажосць прыроды. лепшыя традыцыі славітага беларускага празаіка ў апісанні ўжо сучаснага Палесся працягваюць Віктар Казько, Алесь Кажадуб і Алесь Наварыч, якія ў адрозненне ад Коласа з’яўляюцца карэннымі палешукамі.

У творчасці Алеся Наварыча галоўным з’яўляецца захапленне незвычайнасцю роднага краю. Менавіта гэтаю любоўю асвечаны ўсе паэтычныя замалёўкі і апісанні прыроды Палесся. Пісьменнік у зборніку “Рабкова ноч” выражае традыцыйныя народныя погляды ў стаўленні да прыроды. Як і Якуб Колас, сваімі творамі ён сцвярджае ідэю мудрасці прыроды, яе таямнічую сілу.

Адметны свет Палесся з’яўляецца галоўным аб’ектам мастацкага даследавання пісьменніка. “Але ў аўтара “Рабковай ночы” мы не сустрэнем тых велічных малюнкаў палескай прыроды, што ўласцівыя творам Якуба Коласа, Івана Мележа, Віктара Казько. У некаторых апавяданнях Алеся Наварыча пейзажы наогул пазбаўлены рэгіянальных прыкмет (“Сузіранне начной поўні”) ці асацыіруюцца са ўяўленні героя найперш не з Палесsem, а з афрыканскай саваннай (“Генардава лета”). Але ў тых творах, дзе пісьменнік спыняе свой погляд менавіта на палескай мясцовасці, яго карціны ўражваюць арыгінальным спалучэннем добрага ведання прыроды краю і майстэрствам мастака” [2, с. 91]. Яркім прыкладам гэтаму з’яўляецца пейзажны малюнак з аповесці “Забівец”: “Гэта быў цуд! Мільён пралесак малочнай пенай заліло паўвыспу, абліло наўсцяж пагоркі... А там, сярод мноства вадзяных веснавых траў, што былі ўсе заглушаны буйна квітнеючай лотаццю, там коцікі беларозу – жоўтай лазы, густа абсыпалі прагрэтую сонцам ваду, там сярод згрызенага ўшчэнт капытніку і сіту, цягалі вярбовае голле бабры. Яны клапатліва плюскаталі ў неглыбокай вадзе, грызлі кару, абхапіўшы сцяблы лапкамі” [3, с. 73 – 74].

Аўтар глыбока пранікае ў свет прыроды і паралельна даследуе адносіны чалавека да яе. Так, у аповесці “Забівец” А. Наварыч прасочвае эвалюцыю сяброўства хлопца Міхала з бабром. Напачатку гэтыя адносіны можна назваць гарманічнымі: “Міхал краўся, бы кот, паўз бераг і глядзеў на звера, і нават забыў пра тое, што ён чалавек, тым больш заўзяты паляўнічы. Ніводная фібра яго душы не зварухнулася, каб узбунтаваць яго на паляўнічыя імкненні... Міхалу было радасна, што з бабром ён зможа стрэцца

і заўтра і паслязаўтра, каб ніхто не папуджаў асцярожную істоту”[3, с. 97]. Але заканчваецца аповесць трагічна. У выніку недасканалых узаемаадносін па між людзьмі, вельмі хутка завяршаецца гармонія паміж чалавекам і зверам. У канцы твора Міхал забівае бабра : “Адзін са смяртэльным жахам бачыў і свядома пазнаваў свайго малодшага, кроўнага брата, бабра з любімага става. Але самае страшнае было тое, што каштанавы пазнаваў, несумненна пазнаваў яго, Міхала – чалавека і былога брата, чалавека з тога, небагатага, але ўстойлівага вобраза чалавека – небяспечнага, узнік і існаваў да канца яго бляску жывых вачэй і другі вобраз: адзіны ў яго, звер, вобраз – чалавека-сябра, чалавека – датыкальнага бога... І вобраз гэты, адлюстраваны ў зрэнках бабра, быў Міхалам. І страшэнная трагедыя свету гэтага нізвяргалася на іх, адзіных і непаўторных пад небам” [3, с. 96].

П.Р. Кошман адзначае, “што вобраз-характар Міхала надзвычай падобны да Мацвея Роўды з рамана “Неруш”. І А. Наварыч, і В.Казько прадстаўляюць на суд чытача праявы экалагічнага злачынства сучаснага чалавецтва, калі па прычыне яго маральнай недасканаласці даводзіцца несці страты прыродзе. І калі герою В. Казько яшчэ можна паспачуваць, бо ён і сам пакутуе пры ўсведамленні вынікаў сваёй разбуральнай дзейнасці, то Міхалу з твора А. Наварыча няма апраўдання. Няма і ніякай надзеі, што герой увагуле калі-небудзь здолее прызнаць сваю віну. Забіваючы бабра – свайго сябра і брата, ён тым самым забівае ў сабе чалавека” [2, с. 91].

Як і Віктар Казько, Алесь Наварыч у сваіх творах закранае праблему бяздумнай меліярацыі сучаснага Палесся. Так, у напauфантастычным апавяданні “Масток у будучыню” пісьменнік з вялікім бодем распавядзе аб тым, што “зараз усё намысушвалі і нават пустазелле не расце тут. Гэта пасля таго, як ссунуты карчы і яны сатлелі павольна. Трактар са страшэнна вялікім плугам вывернуў адтуль, з-пад зямлі, халодны жвір, сярод якога пападаліся крапінкі белага шклістага пяску. Гэтая праява замянілася другой. Золатакалосы ячень, апавіты вікай, калышацца тут, сярод гэтых куродымных курганаў. Задаволеныя дзядзькі весела сціртаюць салому... Потым новы малюнак – зямліста-шэрая, жыццёвапустая даліна, вясёлыя малодзенькія бярозкі і ўквалелыя парасткі збажыны” [3, с. 162].

Такім чынам, ужо ў першых сваіх зборніках Алесь Наварыч глыбока адлюстравуе сацыяльныя, грамадска-палітычныя і экалагічныя катаклізмы, якія рэзка змянілі ўклад і свядомасць сучаснага палешука. “Як некалі на пачатку стагоддзя малады Змітрок Бядуля ў сваіх імпрэсіях, а потым незабыўны Міхась Стральцоў у паэтычных навелах, А. Наварыч выкладвае адметную мазаіку захапляльнага і таямнічага Палесся, прычым мазаіку выключна арыгінальную, цалкам адпаведную светапогляду палешука. Ён

паспрабаваў спасцігнуць міфалагічнае ўспрыняцце сусвету, што ў выключнай ступені ўласціва беларусу-палешуку” [5,с.120].

Літаратура

1. Колас, Якуб. На ростанях: Трылогія / Якуб Колас. – Мінск, 2007.
2. Кошман, П. Р. Мастакі вобраз Палесся ў нацыянальнай літаратурнай традыцыі XIX – XX стагоддзяў: Манаграфія/ П.Р. Кошман. – Мазыр, 2005.
3. Наварыч, А. Рабкова ноч: Аповесці, апавяданні / А. Наварыч. – Мінск, 1988.
4. Мушынскі, М. І. Чалавек і прырода ў апавяданнях Якуба Коласа / М. І. Мушынскі // Праблемы рацыянальнага выкарыстання і захавання прыродных ландшафтаў мемарыяльных музейных аб’ектаў : матэрыялы нав. каф. “Каласавіны”. – Мінск, 1999. С. 5 – 14.
5. Штэйнер, І. Беларусь з Палесся пачынаецца / І. Штэйнер // Маладосць. – 2005. - №10.